

A fekete tábla

Instrukciótól a konstrukcióig

Svédországban, a stockholmi szigetvilág Artipelag nevű kiállítóhelyén 20. századi alkotók, köztük Joseph Beuys és Per Kirkeby az iskolai tábla művészeti lehetőségeit firtató alkotásaiból nyílt kiállítás.

Bo Nilsson kurátor 20 éve válogat: kezdetben a régi idők bája, a tábla története, didaktikai funkciója érdekelte – ez a törekvés maradványaiban tükröződik Rudolf Steiner és Beuys alkotásainak szerepeltetésében. Ahogyan az idő haladt, olyan műalkotásokra bukkant, ahol a tábla – legyen az fekete vagy zöld – művészeti technikaként a kortárs művészetben úgy jelenik meg, mint „a tudás közege, amely párbeszédet kezdeményez szemlélőjével, az interaktivitás jegyében”¹, írja a kiállítást bemutató szöveg.

A kiállított művészek művészetéről nagy, falra applikált információs felületeken olvashatunk, svédül, illetve a kiállításhoz készült mobilappon, amin keresztül a kiállítás saját tumblr oldalához is hozzáférhetünk. Digitális technikákkal alaposan kiegészítve értelmezhetjük újra és újra, milyen csatornákon, hogyan áramlik a tudás, beágyazódhat-e a művészetbe, mit jelent tudni egyáltalán, ismerni és tanulni a világot, a valóságot.

A kiállítás tartalma, tudjuk meg a kurátortól, a kortárs művészetek felé tolódott el, iskolatörténeti jellege minimális mértékben valósult meg. Ugyanakkor, ahogyan a kiállítás mottója hangsúlyozza, a táblák a művészetet a tanulás és tanítás forrásaként jeleníthetik meg – bár a viszony a gondolatjel révén elhomályosul: *Blackboard – Teaching and learning from art*. A táblaképek a kiállításon tehát iskolai kontextusukat nem veszítették el. Elmerengünk a digitális oktatási technikákról a táblákat nézve: mit nyerünk, és mit veszítünk, ha a továbblépés útja a táblák kiféheredése? Milyen megállapí-

tásokra juthatunk az instruálás közegéről, eszközeiről, a tudnivalók reprezentálásáról gondolkodva, ha a kérdéskörbe bevonjuk a művészet eszközeit is? Gazdagodnánk-e, ha nagyobb teret kapna a szabad alkotás a tanulási folyamat során? Mi jelenhet meg a táblán, ha engedjük a kreativitást megnyilvánulni rajta? Lesz-e köze a tudáshoz?

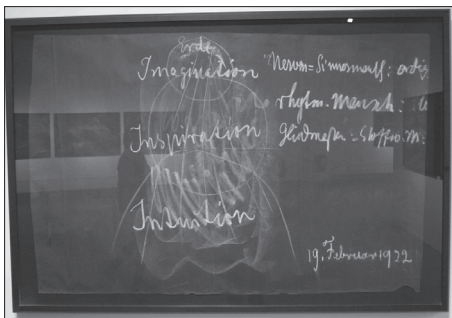
Az oktatás eszközeinek megváltozása tükrözi azt a változást, ahogyan a tudásról gondolkodunk: a tudás átadását már nem illendő említeni, a transzmissziós alapon felépülő oktatási helyzet, erre épülő didaktika kevés új utat nyit meg. Hogyan lehet mégis felépíteni, létrehozni valamit, ami tudást eredményez, mindezt a tábla segítségével – vetheti föl a kiállítás alapgondolata. A táblákon látottak lényegében folyamatosan újragondolható kérdéseket feszegetnek – hogyan jellemezhető a gondolat és ábrázolás közötti kapocs, milyen szerepet kap a vizualitás az iskolában, mennyire segíti az oktatást a képi ábrázolás.

A népszerű magyar prezentációkészítő alkalmazás, a Prezi alapkonceptiója, úgy tűnik, gondolatok és vizualitás kapcsolataira épül. Az egyetlen felületen bemutatott információ milyen szerepet kap, a gondolatok közötti kapcsolatok hogyan jeleníthetők meg izgalmasan, van-e a térbeli viszonyoknak magyarázó ereje? A gondolkodási folyamathoz legszorosabban kapcsolódó ábrázolás, „vizualizálás” érthetőbbé, átláthatóbbá teszi azt, amit tudomásra akarunk hozni – ez talán evidens.

Van-e tehát egység, vagy mekkora a szakadék gondolatok és látvány között?

Az egymást értelmező gesztusok pedig hogyan jelenhetnek meg az instrukciókkal telített osztálytermi közegben, a táblán?

A legtöbb teret a kiállítóterben Rudolf Steiner táblaképei foglalják el. A képek amellet, hogy egyedülállóak, mert valódi táblaképek, hiszen oktatási helyzetben születtek, egyben kultikus tárgyak is. Steiner ábráit egy hű hallgatója a táblára előzőleg ráragasztott papírok segítségével örökítette meg. Kísérletek a tudás komplexitásának, nonlinearitásának megjelenítésére. Egy valódi tanítási folyamat instrukcióit, képi világát láthatjuk, viszont a kiállításra látogatók szemszögéből nézve nehezen értelmezhetőek, ha Steiner átfogó gondolatait nem ismerjük. Tanár híján is vagyunk, és így még inkább az órán elkalandozó, a táblán lévő ábrák sorrendiségét már megállapítani nem tudó diák óravégi tanácsstalanságában részesülünk.

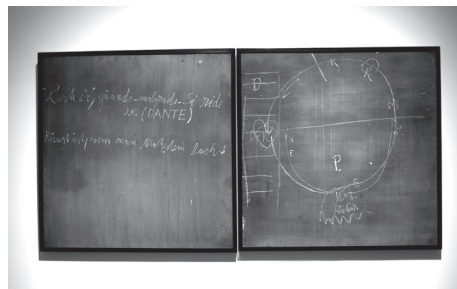

Az amerikai Bruce High Quality Foundation anonimitásban rejtőző művészeinek táblája szintén nagy erővel idézi föl az iskolai oktatási környezetet. Az iskolai szünetben név nélkül dolgozó diákok tele-

firkált táblájának reprodukciója is lehetne. A belépő tanárt sokkolja: nincs letörölve a tábla, elfogyott az összes kréta, és ezért, semmi kétség, nem tartja meg az órát, dühösen távozik.

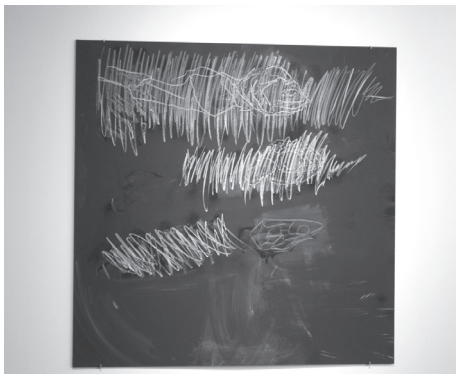

A művészet és annak társadalmi vonatkozása nagy teret foglal el Beuys gondolkodásában. Steiner is hatott rá, gondolatai a szabadságról és kultúráról. Tanári szerepének 1969-ből származó megfogalmazása a művészet elkülöníthetlenségét hirdeti: „To be a teacher is my greatest work of art.”²² Életműve is ezt sugallja, amelyben a művészet, a társadalmi cselekvés és élet egymásnak folyton megnyíló terei tárulnak fel. Szerepeltetése a kiállításon – képek és egy vita, végtelenített videófelvétel formájában – a kreativitás és társadalom kapcsolata köré gyűjti gondolatainkat. Mi lehet az eredetiség és egyediség szerepe a tömeges, standardizált és strukturált oktatásban? A kreativitás hogyan tud megjelenni, és mit valósít meg ebből?

“L’arte c’è quando malgrado si ride” Dante –
Kunst ist wenn mann trotzdem lacht” Joseph Beuys

Per Kirkeby képein láthatunk a krétapor és a tábla anyagával való kísérletezés játékból a legtöbbet. Vizes, szünetben áttörölt felületeken, ahol még ott van az elmosódott előző órai anyag, élénk világba íródó vonalakkal a vázlatosság és befejezetlenség, az újraírhatóság hoz létre feszültséget képein.

Mi lehet a vizuális kreativitás és tevékenységek szerepe abban, hogy újraértelmezzük a tudás ábrázolását a tanteremben? Kell-e tábla, és ha igen, milyen legyen, mi kerüljön rá? Használjunk-e és hogyan digitális palatáblát vagy tabletet,

titkos összeköttetésben az interaktív táblával – amely így akár egy kreativitást inspiráló játékterré is alakulhat? Lehet-e a digitális világhoz szükséges készségekkel együtt figyelni és megcélozni a kreativitás hagyományosabban felfogott formáit is?

A kiállítás koncepcióját nehéz körülhatárolni, művészeti technikaként tekinteni csak a táblákra, némelyik láttán kifejezetten lehetetlen az iskolai kontextusból kilépni, azt kikerülve párbeszédbe lépni a táblaképekkel. Mottójával, Rudolf Steiner nagymértékű szerepeltetésével szintén ebbe az irányba hajlítja az értelmezéseket, és inkább az iskolai szituációk telnek meg művészi képekkel, gondolatokkal.

A tábla a tudás mint transzmisszió jelképévé vált, át lehet-e írni ezt a jelképet? Csak az interaktív táblával? Amin akár a diákok konstrukciói is megjelenhetnek?

Kiállított művészek: Rudolf Steiner, Joseph Beuys, Jean-Michel Basquiat, Marcel Broodthaers, Elis Eriksson és Per Kirkeby, illetve a kortársak: Bruce High Quality Foundation, Tacita Dean, Alejandro Guijarro, Christian Marclay, Josiah McElheny és Andrea Geyer, Tal R, Lars Siltberg és Gary Simmons

Jegyzetek

¹ „[the blackboard] as a medium for knowledge that enters into dialogue with the audience, in the spirit of interactivity.” Az angol nyelvű honlap: <http://www.artipelag.se/en/exhibition/blackboard-teaching-and-learning-art>

² <http://www.walkerart.org/archive/4/9D43BDDD63F08F896167.htm>

Németh Sarolta

tanár

Egy erdélyi fejedelem, aki „választott magyar király”

Bethlen Gábor fejedelemmé választásának 400. évfordulója évében, a megemlékező rendezvények előtt jelent meg Harai Dénes könyve arról a fejedelemről, akinek uralkodása, határozott, de okos politikája nagyban hozzájárult ahhoz, hogy egy, a Török Birodalomhoz tartozó vazallus állam a több tekintetben máig ható európai rendezéskor (1648) önálló paragrafust kapott. Szerepelt a térképen (a Magyar Királyság nem). A könyv Párizsban jelent meg, franciául, 2013-ban. Abban az évben, amikor a magyar-francia kapcsolatokat magyar oldalról nem éppen bethleni bölcsességű, ravaszságú, kis országukat és a nagyhatalmi tért egyaránt jól ismerő politikus gárda irányítja. (Csak melleleg: utóbbit pedig csaknem annyi levantei hatás érte, mint a 400 évvel ezelőtt élteket, akik ráadásul személyesen soha sem találkoztak politikustársaik fontosabb részével.) Pedig historia docet, állítólag; már ha figyelünk a történelemórán, és a „történelmi értékek”, az „európai értékek” nem csupán politikusi szövirágok, vagy képzavar alapjaként tiszteltetnek.

Bethlenről, franciául, kismonográfiával felérő önálló, értékelő tanulmány utoljára a Franciaországba küldött követsége (1628) 300. évfordulója évében jelent meg a francia történész körök által is tisztelt magyar historikus, Angyal Dávid tollából (*Revue historique*, 158. sz., 1928, 19–80. o.). A fontos „Erdély története” összefoglalások közül Makkai Lászlót nem idézi a szerző (a bibliográfiai összefoglalásban sem szerepelteti: *Histoire de la Transylvanie*, PUF, Paris, 1946), pedig a maga korában hallatlanul fontos volt a megjelenése. Igaz, azt a fontos pillanatot is elbaltázta az akkori magyar politika. Mert egy-egy magyar történelmi témáról bármely nyelven megjelenő tematikus monográfia nem egyszerűen szakmai kérdés, bármely szakmabeliek is segítik vagy akadályozzák az országot képviselő egyéb szakmák munkáját, így a politikusokét is. Ha egy jó kiadó kiad egy magyar témájú könyvet, az tudomány-, illetve kulturális diplomáciai siker is, persze akkor, ha az írásmű kellően szakszerű, és a befogadó

szakmai közösség is annak értékeli. Makkai László munkája ilyen volt. És ilyen volt – ugyan Budapesten kiadott – a három kötetes *Erdély történetének* francia nyelvű kiadása és franciaországi fogadtatása is, amelyet Harai Dénes is használt (*Histoire de la Transylvanie*, sous la dir. de Béla Köpeczi, Akadémiai, Budapest, 1992). A 20–21. század fordulójának nagy magyar diplomáciai sikere, köszönhetően Csernus Sándor tevékenységének, hogy a franciaországi kiadók egyik sikertörténetét produkáló Presses Universitaires de Rennes (PUR) egy hat kötetes *Historie de la Hongrie* kiadásába fogott (Kristó Gyula, Engel Pál, Jean Bérenger, Charles Kecskeméti, Romsics Ignác). Ha ilyen horderejű sikert csak két-három területen el tudna érni Magyarország bármely nagyhatalom országában, az „országimázs” talán elmozdulhatna a történelmi klisék világából (már ha optimisták akarunk lenni). Sajnos a magyar politikum az említett sikert talán nem is ismeri, kihasználni meg egyáltalán nem tudja. Harai Dénes is szerzője ennek

a kiadónak, első franciaországi könyve náluk jelent meg: *Grands serviteurs de petits États, Les conseillers de Navarre et de Transylvanie (XVIe-XVIIe siècle)*, PUR, Rennes, 2012.

Ha elolvassuk Harai Dénes rövid életrajzát, áttekintjük a publikációs jegyzékét, rögtön látjuk, hogy egy magyar szocializáltsággal, magyar és francia iskolázottsággal és erudícióval

bíró, nagyon fiatal szakemberrel van dolgunk. Nagyon nehéz, szerintem nem is lehet olyan szakemberré válni, aki nézőpontjait ténylegesen változtatni tudja. Hiszen a magyar történelem másként látszik (és bizony – vállaljuk a nominalizmust – ettől másként is volt) Konstantinápolyból, Bécsből vagy Párizsból, mint Pozsonyból vagy Gyulafehérvárról. A soknézőpontú történelmi kép kialakítása intézményi feladat: a nemzetközi magyarságtudományi szakemberek együttesének a feladata. Az egyén számára az összehasonlító elemzésen gyakorlott, több vagy sok kulturális körből származó szakirodalom ismerete és az így kialakított képnek a forrásokkal való szembeállítás a maximális program ezen a téren.

Persze történeti iskola kérdése, hogy a forrással kezdünk, a forrással végzünk, vagy a szembeállítás – forrásé és a szemléleté – folyamatos a pályánkon. A franciás olvasottság és a forrásközelség találkozik Harai Dénes könyvében. A kiadott források

kat saját, főleg franciaországi kutatásaival egészítette ki, de nem akárhogyan. Ő maga francia történész is. Franciaországban, francia történelmi témákról is ír magyarként, franciáknak. Bátran modellez és interpretál. Az Erdélyi Fejedelemség helyzete a nagyhatalmi erőterben sok olyan jellegzetességet mutat, amely „adja magát” a Nagy Háború (1914–1918) utáni Magyar-

országgal való párhuzamba állításra. Így volt ez a két háború között, de volt már Kádár János – Bethlen Gábor párhuzam is, utóbbi születésének 400. évfordulója körül. Visszaulva Harainak Rennes-ben megjelent könyve témájára is (kis államok nagy egyéniségei: Navarra és Erdély összehasonlítása), sejthető, hogy mostani életrajzi monográfiája sem nélkülözi a komparatista elemeket, és Bethlen politikájának megrajzolása-kor a külkapcsolatok szervezésének a bemutatása jelentős hangsúlyt kap.

Bethlen uralkodásának első öt évéről Péter Katalin mondta egyszer, hogy ha véletlenül meghalt volna 1618 körül, az egyik legrosszabb emlékű fejedelme lett volna Erdélynek.

Harai Dénes lényegében e mondás jegyében mutatja be a török bizalmát vissza- és elnyerő, az ország belső helyzetét stabilizáló fejedelmet. Kiemeli mély keresztény hitét, kálvinista elkötelezettségét és a politikai bölcsességből és egyben erkölcsi tartásból fakadó vallási toleranciáját, a törvények

Bethlen uralkodásának első öt évéről Péter Katalin mondta egyszer, hogy ha véletlenül meghalt volna 1618 körül, az egyik legrosszabb emlékű fejedelme lett volna Erdélynek. Harai Dénes lényegében e mondás jegyében mutatja be a török bizalmát vissza- és elnyerő, az ország belső helyzetét stabilizáló fejedelmet. Kiemeli mély keresztény hitét, kálvinista elkötelezettségét és a politikai bölcsességből és egyben erkölcsi tartásból fakadó vallási toleranciáját, a törvények egy nagyon ügyes összefoglalása a magyar szakirodalmi eredményeknek a francia szakközönység számára. Olyan fogalmakkal dolgozik a szerző ebben a bemutatásban (és az egész könyvben), amelyre a mai francia értelmiségi érzékeny.

tiszteletét. Igazából egy nagyon ügyes összefoglalása a magyar szakirodalmi eredményeknek a francia szakközönség számára. Olyan fogalmakkal dolgozik a szerző ebben a bemutatásban (és az egész könyvben), amelyre a mai francia értelmiségi érzékeny. Akár azt is mondhatnánk, hogy „divatból” érzékeny, de ez az ítélet a mai Magyarország nézőpontjából fakad egy olyan ország felé, amely a saját maga számára fontosnak tartott közéleti, politikai értékekre kérdez rá a történelmi olvasmányai során éppúgy, ahogy a napilapokat, a kurrens politikai híreket olvasva. Tegyük hozzá rögtön: bármely korban élő jó politikus is hasonlóan viselkedett (politizált), mint amit Bethlenről említettem: a törvények tisztelete, a hit iránti elkötelezettség, mások tisztelete, a közjóért való harc, a személyes érdekek a közérdek elé helyezése. Semmi új a nap alatt, mondhatnánk, de azt is látnunk kell, hogy ezeket mindig el kell mondani akkor, amikor magunkról, a saját történelmünk beszélünk, ha éppen egy adott közösséghez való tartozásunkat akarjuk aláhúzni. Különösen, ha nem mi vagyunk a nagyhatalom. Vagyis megmutatni, nekünk is voltak hasonló politikuskaink, intézményi rendszerünk, mi sem vagyunk mások.

Harai Dénes Bethlen Gábora ilyen. Már a könyv címében sejtető: egy erdélyi fejedelem, aki „választott magyar király”. A L’Harmattan kiadó kereskedelmi szakemberei választották ezt a címet, vagy maga a szerző? Bármelyik választható, hiszen ha egy bármely okból a Kárpát-medence múltja és jelene (!) iránt érdeklődő értelmiségi ránéz a könyvre, nem szokványos a címe. Rögtön olyat állít, ami nem megszokott. Egy választott király (‘roi élu’). Miért nem egyszerűen: király? Ha választott, és ezt hangsúlyozza a könyv, akkor biztosan akart király lenni, elérte, hogy megválasszák, de nem tudott az lenni (testvére megölette például). Aztán ha a történetet elolvassa valaki, ott a Janus-arc: akart lenni, vagy nem? miért nem fogadta el, kényszerből, politikai bölcsességből? Harai utal arra, hogy lemondásból, mert tudta, ebből baja lehet erdélyi népének.

Persze biztosan tudta ezt Bethlen Gábor, de nem biztos, hogy a „realitásérzéke” csak ezt sugallta neki. Azt is esetleg (bizonyára?), hogy tudna-e Magyarország királya maradni, és jobb, ha „háttérbe szorítja személyes ambícióját”. De bármelyik válasz is a valóbb, a hezitációra ügyesen utal a cím, és a „rejtély” megfejtéséért el kell olvasni Erdély és Magyarország történetének egy fejezetét, ami célja a szerzőnek: minél többet olvassanak rólunk. (Csak zárójelen: magam utaltam volna olyan erdélyi példákra, amikor a fejedelem lemondott a hatalomról, és legalábbis feltételezhető, hogy döntéseik mögött nem egyszerűen az „ügyis elveszik tőlem, ha nem mondok le” realitása, hanem elvi, erkölcsi megfontolás is lehetett. Ilyen volt Rákóczi Zsigmond (1608) és Bethlen István (1630) esete. Ha erkölcsi, sztoikus erkölcsfilozófiai megalapozottságot rakunk ezen esetek mögé, bármikor példaként állíthatóak a négy évre közpénzelosztó hatalmat nyert kortársaink elé, és a nagyhatalmi politika cinikusai, illetve napjaink cinikus demokráciái elé is.

Pázmány Péter neve ugyan többször előfordul a kötetben, de magam sokkal fontosabbnak vélem egy ilyen kötetben hangsúlyozni Pázmány és Bethlen viszonyának jelentősége mellett az érsek politikusi karakterét. Lehet, hogy róla is egy olyan monográfia kellene a most útjára indított sorozatban, mint amilyen ez Bethlenről. Ő is egy kis állam erős egyéniségű szolgálója, és Bethlenhez sok tekintetben hasonlóan gondolkodott egy-egy nagyhatalmi helyzetről.

Harai Dénes a magyar szakirodalomhoz képest a franciaországi források és a francia korabeli Erdély- és Magyarország-kép ismeretével ad többet. És ez nagyon fontos többlet. Ne feledjük: a francia-magyar kapcsolattörténeti rendszeres forrásfeltárás 1635-tel kezdődik (*Histoire des relations diplomatiques entre la France et la Transylvanie au XVIIe siècle, 1635–1683*, ed. par Ion Hudița, Gamber, Paris, 1927), majd jónak mondható a Thököly- és a Rákóczi-kort tekintve, újabban erős a 18. századra nézve is. A Mohács előtti forrás-

sok kiadása, az ezekből rajzolható kép sem áll rosszul. A köztes időszakból azonban morzsákat ismerünk, és ugyan többször utal a szakirodalom Bethlen Gábor francia kapcsolataira, soha nem kutatta senki ezeket módszeresen. Igen, tudjuk, Philippe de Béthune levelezése és iratai elpusztultak Tours-ban a második világháborúban, és ez a forrás-együttes hallatlan fontos lett volna Harai Dénesnek is. Biztosan talál még fontos anyagokat a Külügyi Levéltárban is Párizsban, ha nem csak a nemzeti könyvtár kéziratárában kutat.

A könyvet legerősebbnek az 1625–1629 közti évek nemzetközi diplomáciatörténeti elhelyezésében tartom, ezzel kapcsolatosan megjegyzem, hogy figyelnie kellett volna a már kiadott angliai és velencei forrásokra is, hiszen az angol *State papers* rögzíti azokat a szavakat (*Calendar of State Papers, Venice, Vol. XX., London, 1915, 607. o.; Vol. XXI., London, 1916, 20. o.*), ahogy Bethlen követei IV. Károly királynak elmagyarázták az erdélyi fejedelem indokait, hogy miért kötött békét 1627-ben a győztes hadjárat után (*Adalékok iktári Bethlen Péter peregrinációja történetéhez. I.; Monok István: Idősb Bethlen István levelei. II.; Gömöri György: Emlékkönyvi bejegyzések. In: Ráday Évkönyv. VI. kötet. Budapest, 1990. 193–209. o.*). Ugyanerről a velencei *Signoria* kémei is jelentést tettek, és Kruppa Tamásnak köszönhetően ismerjük is ezeket (Kruppa Tamás és Monok István: *Bornemisza Ferenc és Cseffe László követjárása az európai udvarokban a pozsonyi békekötés után (1627–1628)*. Lymbus. Magyarstudományi forrásközlemények, 2009. 7–14. o.). Külön izgalmas jelenet, és ezt Harai Dénes is felveti, amikor a protestáns követség ellátogatott La Rochelle ostromához.

Az életrajzi monográfiák ars historicája minden előírását teljesíti ez a könyv, számomra azonban hiányzik a művelődéspolitikus Bethlen arca. Utalások erre az udvar bemutatásánál vagy a bethleni örökség megrajzolásakor történtek, de az egész életművön belül én ezt hangsúlyosabbnak látom. Különösen akkor, ha a politikátörténeti fejezetekben Bethlen erős keresztény, kálvinista hite olyan mértékig hangsúlyozott, mint itt. Külön kiemelném azonban, hogy a fiatal szerző kiválóan megtanulta a franciáktól a fejezetcímek megválasztásának fontosságát. Ha valaki olvassa a tartalomjegyzéket, egyre izgalmasabbnak találja a könyvet. Ezt a mondandó tagolásával és a címadással lehet elérni.

Végezetül megemlítem, hogy Harai Dénes könyve egy sorozat első darabja. Az ifjú magyar történész lehetőséget kapott a L'Harmattan kiadótól egy *Histoire Hongroise* sorozat szerkesztésére. A magyarságtudósoknak ki kell használni ezt a lehetőséget, segítsük a munkáját, hiszen hallatlanul fontos az, hogy Magyarország történetéről, végső soron a magyarokról alakított képhez mi is hozzájárjunk. Sorsunkat és a rólunk kialakított képet mindig és elsődlegesen mi magunk alakítottuk, és ma is a magyarok a felelősek azért, amiért a többi magyarok sírnak.

Harai, D. (2013): *Gabriel Bethlen, Prince de Transylvanie et roi élu de Hongrie (1580–1629)*. L'Harmattan, Paris. (Histoire Hongroise) 295 o.

Monok István

professzor, Eszterházy Károly Főiskola

„Egész népemet fogom nem középiskolás fokon taní-tani!”

Megtiszteltetés volt számomra, hogy eleget tegyek a felkérésnek és elkészítem a szombathelyi népművelő-könyvtáros képzés indulásának 50 éves évfordulójára készített megemlékező kötet recenzióját. Mint végzett andragógus, a népművelő-szakma örököseként vettem kezembe a könyvet. A 200 oldalas kötet borítója az esemény alkalmából rendezett konferencia meghívója, hátoldalán is az eseményről készült képek találhatóak. A belső borítón a rendezvény programja kapott helyet. A kötet létrejöttét prof. dr. Gadányi Károly elnök-rektorhelyettes biztosította. A könyv létrejötte, a háttéréül szolgáló esemény hangulata mind nagy összefogásról, összetartozásról tesznek tanúbizonyságot, mely érezhető a papírra vetett szövegen is.

A kötet felépítésében több szerző munkája jelenik meg. Alapvetően az említett konferencián elhangzott előadások, visszaemlékezések szövegeit találhatjuk benne, így megőrkítve ezt az évfordulót. A 2012. szeptember 14–15-én rendezett konferencia plenáris ülésén elhangzott előadásokat megelőzi egy bevezető, melyet a kötet szerkesztői készítettek és bemutatják benne a konferencia szervezésének előzményeit, a szervezőket és támogatókat, valamint a könyv további fejezeteiről is szólnak.

Az első blokk a konferencián elhangzott plenáris előadások szövegét tartalmazza, melyet a konferenciáról készült fényképek gyűjteménye előz meg néhány oldalon keresztül, fekete-fehér, de jó minőségű kiadásban. A hangulatkeltés után pedig Gadányi Károly köszöntőjét olvashatjuk néhány oldalon keresztül. Ezt követi Horváth Margit, az intézmény emblemikus oktatójának visszaemlékezése a népművelő-könyvtáros képzés kezdeteire, mely 1962-ben indult.¹ Horváth Margit a vizontagságos történelmi-társadalmi körülmények szemszögéből mutatja be a képzés születését és alakulását. Kitér az ország többi egyetemén zajló történésekre is, illetve nemzetközi példákat is hoz a képzéssel kapcsolatosan. Bemutatja a

felvételi létszám alakulását, a tanterveket, a tudományos munkát, a szakdolgozatok sajátosságait, a tudományos diákköri tevékenységet, a hallgató-oktató viszonyt, a kollégiumi nevelés és művelődés sajátosságait. Nostalgikusan és tiszteletteljesen szól régi kollégákról, hallgatókról, melyről érződik, hogy az intézményhez kötődők számára mély szálakat pengetnek, de a szakmában otthonosan mozgóknak számára is ismerősek a nevek. Horváth Margit visszaemlékezését Kovács Katalin által összeállított bibliográfiája zárja. Horváth Margittól Katona Attila veszi át a történetvezetést, aki a közművelődési szakemberképzést mutatja be 1987-től 2012-ig. Az előző visszaemlékezéshez kapcsolódóan Katona Attila is, kikerülhetetlenül, a történelmi-társadalmi változások függvényében mutatja be a képzést, szintén kitér a felvételi adatokat és a szak alakulására és kapcsolataira. Ő is megemlékezik a korszak legendás alakjairól. A következő tanulmány Tóth Gyula interpretációjában a könyvtáros képzést mutatja be külön. A könyvtáros képzés különleges helyzetét mutatja be a történelem alakulásában, annak visszaszorulását, bizonytalan helyzetét a középfokú és felsőfokú képzés között. Bemutatja a tantervfejlesztési folyamatot és bemutatja a képzés nagyra

becsült alakját, Kovács Mátét is, aki meghatározó szerepet töltött be a képzés alakításában. A könyvtáros képzés közelmúltját és jelenét már Murányi Péter mutatja be. Murányi Péter röviden és tényszerűen felvázolja a képzés jelenlegi helyzetét, a tanszék személyi állományát és helyzetét, hallgatói eredményeket és felvételi adatokat, nemzetközi kapcsolatokat. Az írás nyomán egy átfogó, részletes és tömör képet kaphatunk a könyvtáros képzés jelenéről. A népművelés, közművelődés során végül eljutunk az andragógia képzéshez is, melyről Kispálné Horváth Mária ír a jelen és jövő viszonylatában. Bemutatja az intézményi tananyag fejlesztési folyamatot, az intézményben zajló oktatást (andragógia alapszak, andragógia mesterszak, andragógustanári képzés), megemlíti a kutatásokat és végül kitér a képzés jövőjére is, ahol alaposan számba veszi a lehetőségeket és a veszélyeket is. Pozitívként emeli ki a társadalmi-gazdasági környezetet, mely a hivatkozások alapján igényli a komplex szemlélettel rendelkező andragógusok jelenlétét, illetve erősséggént emeli ki, hogy a képzés 50 éves múltra tekinthet vissza és ez szilárd alapokat biztosít. Veszélyként emeli ki az általánosabb, nehezen befolyásolható tényezőket, mint az andragógia szak alacsony ismertsége, a bölcsészettudományi képzési keretszámok csökkentése, illetve a tanárképzés átalakításának nehézségeit.

A második blokk a megemlékezések és visszaemlékezések mozaik-szerű sorozatát tartalmazza, és az előző blokkhoz hasonlóan ismét a konferenciáról származó képekkel nyit, megteremtve az alaphangulatot a visszaemlékezések olvasásához. Az első emlékezést Csider Sándortól olvashatjuk, aki a kultúra élő fájának ültetésénél tartott beszédet. Ahogyan a szerző is kifejti, szimbolikus jelentősége van, hogy nem bronzból vagy kőből készült szoborral tisztelgenek a kultúra előtt, hanem egy élő dologra esett a választásuk, ami folyamatosan megújítja önmagát. A beszédben pedig a kultúra élő fájához intézett intelmeket, feladatokat fogalmaz meg, szimbolikus párhuzamba állítva a

népművelő képzéssel. A következő visszaemlékezés Szövényi Zsolt írása. Ő is utal a képzés alakulásának viszontagságaira és alakulására, de ő fogalmazza meg azt a központi gondolatot, mely ebben a hivatásban a történelmi-társadalmi változások ellenére is közös marad és melyet pont ezért választottam recenzióm címéül is, a József Attila-i gondolatot: „Én egész népemet fogom nem középiskolás fokon taní-tani.” Szövényi beszéde tisztelgés a nagy hatású intézetigazgató, Szalay László emléktáblája előtt. Barki Katalin *Képzés-történeti mozaikok* című írása folytatja a sort, melyben az azonos című kiállítást nyitja meg és Szalay Lászlóra emlékezik, illetve a képzésből kinőtt szakemberekre, kezdeményezésekre, alkotásokra. A következő írás egy öregdiák visszaemlékezése, Zsámboki Árpád tolmácsolásában, aki a képzés „0. szériás” végzettje. Hallgatói szemmel számol be a képzésről szerzett tapasztalatairól, a barátokról, idézi a képzésük indulóját és bemutatja, hogy hova jutottak el az itt szerzett ismeretek és tapasztalatok alapján. Horváth László is visszaemlékezik a szombathelyi évekre, az ő beszámolója azonban több helyen is kitér a negatív elemekre is, így kritikái élt is biztosítva a visszaemlékezések sorának. Horváth írása egyensúlyba billenti a kötet nosztalgikus-érzelmes hangulatát, mely alapvető funkciója egy ilyen jellegű gyűjtésnek, de nagy mértékben növeli az értékét azáltal, hogy a mérleg másik oldalára is helyezünk súlyokat. Természetesen ebben az írásban is megtaláljuk a nosztalgikus emlékeket és a pozitívumokat is, mint például Szalay László technika szakköre, a közösség és a szakma folytatásának szépségei. Egy újabb visszaemlékezéssel folytatódik a sor, egy szintén „0. szériás” öregdiák, Kocsis István tollából, aki elsősorban a közösség, a közösségi szellem bemutatásával kezdi visszaemlékezését, majd pedig hosszabban tárgyalja saját szakmai útját, melyhez a képzés adott kezdő löketet a számára. A következő alkotás Kutszegi Istvántól származik, egy vers, *Szevasz, Tesó!* címmel. A vers megtöri az eddig prózai visszaemlékező írásokat,

és egy ilyen képzés esetén talán el is várható, hogy egy lírai alkotás is megjelenjen a múltat összefoglaló kötetben. A vers maga pedig betölti funkcióját, közvetítve alkotójának gondolatait, érzéseit a visszaemlékezések sorában, megformálva azt a közösségi érzést, összefogást és összetartozást amely a könyv alaphangulatát adja. A továbbiakban pedig Papp Ferenc, illetve Vujovich Zoltán visszaemlékezéseit olvashatjuk. A kötetet Murányi Péter és Ördög-né Kovács Mónika közös írása zárja, mely egy könyvtáros találkozó tapasztalatait mutatja be, írásukat pedig volt hallgatók írásos emlékeinek közlésével zárják, akik nagyon színes és változatos képet mutatnak be.

Számomra a kezembe vett kötet mély nosztalgikus szálakról, érzelmi kötődésről, egy hőskorszak bemutatásáról és legendás alakokra történő visszaemlékezésről szól. Ez leginkább azok számára ad hozzáadott értéket, akik kötődnek az intézményhez vagy a képzéshez (akár más intézményekből is). A múlt népművelői, közművelődési szakemberei számára értékes tapasztala-

tokat, visszatekintést, nosztalgiát nyújtanak a sorok, a jelen és jövő andragógusai számára pedig olyan megrendíthetetlen alapot, melyre építve megtalálhatjuk a hivatásunk lényegét és célját. A kötet csi-petnyi kritikát is felvillant, így objektívebb képet nyújtva a múltból és kitér a jövőbeli kihívásokra is.

Jegyzet

¹ Az Elnöki Tanács 1962. évi 24. sz. törvényerejű rendelete alapján.

Czövek Zoltán, Katona Attila és Murányi Péter (szerk., 2013): *50 éve indult Szombathelyen a népművelő-könyvtáros képzés*. Savaria University Press, Szombathely. 202 o.

Horváth László

Eötvös Loránd Tudományegyetem
 Illyés Sándor Szakkollégium
 végzős MA hallgató, andragógia szak